

BeeHive

השיח ברשתות החברתיות במזה"ת

עורכים: ד"ר הראל חורב, אדם הופמן

כרך 8 גיליון 3, מרץ 2020

תוכן העניינים

- 3גבעת השהידים באדלב אינה ריקה
- 5משבר הפליטים המתחדש ומסע הצלב להגנת יוון
- 8מלחמתה של מצרים במגפת הקורונה וב"פייק ניוז"

דבר העורכים

הדסק לחקר רשתות ע"ש דורון הלפרן שמח להגיש לכם את גיליון מרץ של ביהייב. המאמר הראשון סוקר את הביקורת הגוברת בטורקיה כלפי מדיניות החוץ באדלב, ואת החלטת הממשלה – שהתקבלה בעקבותיה – לפתוח את גבולות המדינה למעבר פליטים ליוון, בואכה אירופה. המאמר השני דן בהשלכות החלטת הממשלה הטורקית על פתיחת הגבולות, ובהן התעצמות הקריאות של לאומנים אירופאים לפתוח במסע צלב נגד הפליטים המוסלמים. המאמר השלישי מתמקד במגפת הקורונה, וסוקר את תגובות הגולשים המצרים כלפי צעדי המשטר להכלת המגפה במצרים.

קריאה מהנה!

כל הזכויות שמורות למרכז משה דיין ללימודי המזרח התיכון ואפריקה באוניברסיטת תל-אביב. ניתן לעשות שימוש לא מסחרי בתכנים, תוך ציון שמו של הכותב ומרכז משה דיין באוניברסיטת תל-אביב, ובתוספת סימוכין וקישור למקור באתר של מרכז משה דיין, <https://dayan.org/he>.

"גבעת השהידים באדלב אינה ריקה"

ד"ר חי איתן כהן ינרוג'ק

העיר אדלב שבסוריה, המאוכלסת על-ידי יותר משלושה מיליון תושבים, מהווה כיום את המעוז האחרון של המורדים במדינה. מאז 2017, קיימת בעיר נוכחות טורקית לשמירה על "אזורי אי-הסלמה". זאת כחלק ממזכר הבנות אסטנה שנחתם בין רוסיה, איראן וטורקיה, שמטרתו להפחית את רמת האלימות בין כוחות משטר אסד לבין קבוצות חמושות הפעילות בה. מנקודת מבט טורקית, כל מתקפה צבאית על אדלב עלולה לגרום לגל הגירה ענק לתוך טורקיה. כמי שמארחת כ-3.6 מיליון פליטים סורים,¹ טורקיה לא יכולה להרשות לעצמה לקלוט פליטים נוספים, ומכאן נובעת מעורבותה בעניין. המתקפה האחרונה שביצע משטר אסד באדלב בפברואר האחרון, שגרמה למותם של עשרות חיילים טורקים, עוררה שיח ציבורי נרחב שעסק במדיניות החוץ הטורקית והסתיים בהחלטת הממשלה לפתוח את הגבול בין טורקיה לבין יוון למעבר פליטים סורים.²

המתרחשות בין סוריה לבין טורקיה החלה באוגוסט אשתקד, עם ההתקדמות הצבאית של כוחות אסד לעבר פאתי אדלב שנמשכה עד פברואר השנה, והובילה לכיתור עמדות תצפית טורקיות על ידי חיילים סורים. ואולם, האירוע שהוביל להסלמת היחסים בין המדינות התרחש ב-28 בפברואר, כאשר 34 חיילים טורקים נהרגו בתקיפה של המשטר הסורי. התקרית גרמה לזעזוע בחברה הטורקית. מיד לאחריה, החלו אזרחים רבים להשמיע את התנגדותם למדיניות החוץ הטורקית בסוריה. המחאה התקיימה במרחב הרשתי, להוציא הפגנה יחידה שהתקיימה ברחובות העיר בורסה שבצפון-מערב המדינה. התקשורת הממוסדת נמנעה מלהשמיע את קולות המפגינים, ומרבית הדיווחים אודותיה התקבלו מתוך הרשתות החברתיות.



תמונת מוסטפא כמאל וציטוט

אמירתו הידועה, מתוך [טוויטר](#)

כחלק מהביקורת נגד המשטר, שיתפו גולשים רבים את תמונתו של מוסטפא כמאל, מייסד טורקיה, בצירוף אמירתו משנת 1930 לפיה "ילד טורקי [הכוונה לחיילים טורקים] לא ישפוך את דמו למען מדבריות של הערבים" (ראו תמונה). הגולשים דרשו מן הממשלה לאמץ מחדש עקרון זה, שהיה לעקרון יסוד במדיניות החוץ הכמאליסטית שדגלה ב"שלום בבית, שלום בעולם". כחלק מכך, דרשו הגולשים להחיל מדיניות אי-התערבות בענייניהן של מדינות אחרות, בדגש על מדינות במזרח-התיכון. הגולשים טענו כי בשל

עקשנותו של הנשיא רגיפ טאיפ ארדואן, החיילים הטורקים נהרגים ב"בוץ" המזרח-תיכוני. הגולשים, בעיקר מקרב מתנגדי ארדואן, זעמו גם על הזלזול בחייהם של החיילים הטורקים, לאחר שהנשיא התייחס אליהם כאל מספר כשאמר "יש לנו "כמה" אבדות."³ בתגובה לביקורת, נשא ארדואן נאום לעם הטורקי ב-2 במרץ, ובו הסביר כי כדי להגן על האינטרסים של המדינה, טורקיה חייבת להקריב את בניה.⁴ לצד הביקורת החריפה, היו גולשים שהביעו תמיכה במדיניות הממשלה. גולשים אלה דרשו לנקוט בפעולה חריפה נגד משטר אסד וצייצו סיסמאות פופוליסטיות כדוגמת "נראה להם את הכוח של הטורקים", ו"שסוריה תישרף, שאדלב תיחרב".⁵

הזעם ברשתות החברתיות נרגע במידה מסוימת לאחר שעות בודדות, הודות לפרסום הקלטות של ההפצצות והתקיפות המוצלחות הרבות שבוצעו באמצעות מזל"טים טורקים נגד כוחות משטר אסד, כמו גם בשל הדיווחים על היקף האבדות שספגו האחרונים, שזכו לשבחים רבים.⁶ כך, חדלו הגולשים מלעסוק במותם של 34 החיילים הטורקים, והחלו לדון בפעילויות הצבא הטורקי באדלב. דיון זה הבליט את העמדה האנטי-רוסית בחברה הטורקית, כאשר גולשים רבים זעמו על רוסיה והפנו כלפיה אצבע מאשימה, על רקע מותם של החיילים וסגירת המרחב האווירי של סוריה בפני מטוסי קרב טורקים. כזכור, לאחר הפלת המטוס הרוסי בידי מטוס קרב טורקי ב-2015, הציבה רוסיה מערכת טילי S-400 בשטח סוריה ובכך חסמה את הגישה למרחב האווירי של סוריה בפני כלי טיס שאינם רוסיים או סורים.

המבצע הטורקי באדלב חיזק משמעותית את הלאומיות הטורקית, שהתבטאה, בין היתר, בשימוש נרחב שעשו הגולשים בסיסמה "לטורקי אין חבר מלבד הטורקי" ברשתות.⁷ ברוח זו, גולשים רבים טענו כי טורקיה נמצאת כיום תחת מצור של רוסיה, ארצות-הברית, סוריה, איחוד האמירויות, סעודיה, איראן ומדינות נוספות. בשל כך, ראו הגולשים בהתערבויות הצבאיות של הצבא הטורקי בצפון סוריה צעד הכרחי לשמירת ביטחונה הלאומי של המדינה. לצד זה, חלה עלייה בביטויים המבטאים שנאת זרים כלפי הפליטים הסורים השוהים בטורקיה וקריאות לגירושם. הפליטים הסורים הוצגו כ"פרזיטים" ששותים את דמה של טורקיה וכמי שנהנים ומתבטלים באיסטנבול, בשעה שחיילים טורקים מתים בסוריה.⁸

על רקע הביקורת הציבורית הגוברת, התקבלה בממשלה הטורקית החלטה דרמטית לפתוח את גבולות המדינה עם יוון, ובכך לאפשר מעבר של פליטים לעבר אירופה. בעבר, איים ארדואן על אירופה מספר פעמים שיעשה מהלך זה, במידה ובריסל לא תעמוד לצד טורקיה במאבקה בסוריה. הפעם, החליט הנשיא לממש את האיום כדי להשתיק את הביקורת מבית נגד שלטונו ולהפוך את אדלב לבעיה של אירופה. חרף העובדה כי רובם המוחלט של הפליטים הסורים לא הצליחו להיכנס לתחומי יוון, בשל סגירת הגבול על-

ידי חיילים יוונים, חגגו בתקשורת הטורקית וברשתות את עזיבת הפליטים לאירופה, ובו בזמן האשימו אותם כי "ירקו לבאר שממנה שתו" כשהעדיפו את אירופה על פני טורקיה.⁹

התדרדרות המצב הביטחוני באדלב ומספר האבדות הגבוה בקרב החיילים הטורקים לא מוסיפים לפופולריות של ארדואן בדעת הקהל הטורקית. למול ביקורת זו, משתמש ארדואן באויב הסורי על מנת ללכד את העם, כפי שעשה פעמים רבות בעבר. כפועל יוצא מזה, כל מי שמערער או מותח ביקורת עליו או על מדיניות החוץ שמוביל, נתפש כבוגד. לא זו בלבד, ארדואן פעל להצדיק את דרכו ולשכנע את העם לתמוך בפעילות הצבא הטורקי בסוריה, כששיבח את האידיאל למות למען המולדת באומרו "גבעת השהידים לא תישאר ריקה".¹⁰ ארדואן אף האשים את מבקריו בכך שאינם מודעים לקדושת המוות למען המולדת וכמי שהתרחקו מעקרונות היסוד שמרכיבים את הזהות הטורקית. כך, מצאו עצמם מבקרי ארדואן לכודים בין התנגדותם למדיניותו לבין יסודות הלאומיות הטורקית המקדשת את המוות בשורות הצבא למען המולדת.

משבר הפליטים המתחדש ומסע הצלב להגנת יוון

ד"ר אריאל קוך

משבר הפליטים שפקד את אירופה בעקבות המלחמה בסוריה ועליית ארגון דאע"ש, במסגרתו היגרו מאות אלפי פליטים סורים לאירופה, הגיע לסיומו ב-2016. זאת לאחר שטורקיה קיבלה מהאיחוד האירופי מענק בסך 6 מיליארד יורו בתמורה להשאת הפליטים בשטחה וסגירת גבולותיה למעבר פליטים לאירופה.¹¹ ואולם, בסוף פברואר החליט נשיא טורקיה, רג'פ טאיפ ארדואן, לאפשר את מעבר הפליטים ליוון, בואכה אירופה. לצד התגובות החריפות שעוררה החלטת ארדואן בקרב מנהיגים אירופאים רבים, התעורר שיח אנטי-מוסלמי בקרב לאומנים לבנים במערב המבטא חשש עמוק מהתחדשות ההגירה המוסלמית לאירופה וקריאה לפתוח במסע צלב נגד הפליטים.

הדיון המחודש במשבר הפליטים הביא את ראש ממשלת יוון, קיריאקוס מיצוטקיס, לציין בחשבון הטוויטר שלו כי חובתו להגן על ריבונות מדינתו, וכי "יוון עושה שירות רב גם לאירופה. גבולות יוון הם גבולותיו החיצוניים של האיחוד האירופי. אנו נגן עליהם".¹² במסגרת הצעדים להגנת גבולותיה, הגישה יוון פניה לממשלת בולגריה שתציף את נהר האורוס, בכדי למנוע את מעבר הפליטים מטורקיה ליוון דרך הים, שנענתה בחיוב.¹³ בנוסף, שלחו קפריסין, פולין ואוסטריה כוחות שיטור ליוון, במטרה לסייע בחסימת

המעבר היבשתי בינה לבין טורקיה. תיעוד פעילות כוחות אלה הופץ בטוויטר תחת התיוגים "אוסטריה עומדת לצד יוון", ו-"פולין עומדת לצד יוון". גם פרונטקס, סוכנות הגנת הגבולות של האיחוד האירופי, שלחה 100 אנשי כוחות משמר הגבול בכדי לסייע ליוון.¹⁴

השיח סביב משבר הפליטים והצורך בהגנה על הגבולות מפניהם בולט במשנתם של לאומנים רבים במערב, שתלו בפליטים את האשמה לפיגועי הטרור שביצעו פעילי ותומכי דאע"ש באירופה ובמקומות נוספים בעולם מאז 2015. שיח זה הוביל לאומנים ממדינות אירופאיות וממדינות מערביות אחרות להתגייס למאבק נגד ה"אסלאמיזציה" של אירופה, בין היתר באמצעות אספקת ציוד למיליציות שמפטרלות בגבול בולגריה והתגייסות למיליציות נוצריות וכורדיות בסוריה ובעיראק שלחמו נגד דאע"ש.¹⁵ בראיית לאומנים לא מעטים, השתתפות במלחמה בסוריה הייתה בבחינת מלחמת קודש נוצרית ("מסע צלב") נגד מלחמת הקודש האסלאמית ("גיהאד").¹⁶ כחלק מתפישה זו, יוון נתפשת כמעוז נוצרי שיש להגן עליו מפני המוסלמים. כך, לדוגמה, קרא בדצמבר 2019 ארגון ה"התנגדות חדשה" (New Resistance), הפועל בצפון-אמריקה ובאירופה, לתמוך במאבק יוון נגד פלישת המוסלמים. בהודעה שפורסמה מטעם הארגון בפייסבוק, צורפה תמונה של חברי המפלגה הנאו-נאצית היוונית "השחר המוזהב", כשהם צועדים עם לפידים ועם דגלי המפלגה. לתמונה נלווה ציטוט של סופר ולאומן צרפתי בשם ז'אן פטריק ארטול הקורא לאירופאים להתעורר ולהיאבק למען הישרדותם הביולוגית והתרבותית.¹⁷

על רקע התחדשות האיום על יוון, הועלתה באתר VDARE, המזוהה עם תומכי תיאורית העליונות הלבנה בארצות הברית, הודעה שבה נכתב כי על ארצות הברית ועל ברית נאט"ו לפעול צבאית בכדי לסייע ליוון בהתמודדותה עם גל הפליטים ששולח ארדואן לאירופה, כחלק משאיפתו להפעיל לחץ פוליטי על מדינות היבשת.¹⁸ נמצאו גם קריאות בטוויטר לפיהן "אנו צריכים מסע צלב חדש", שלוו לעתים קרובות באיורים ותמונות של צלבנים. גולשים אחדים אף קראו לאלומות נגד מוסלמים, וטענו כי יש למחוק את המוסלמים מעל פני האדמה.¹⁹ כך, לדוגמה, צייץ אחד הגולשים כי החלטת טורקיה היא בבחינת הכרזת מלחמה נגד יוון, וכי על יוון להגן על ריבונותה באמצעות כוח צבאי. הגולש חתם את דבריו בהמלצה "לירות במטרה להרוג את הפולשים".²⁰ גולש אחר כתב בחשבון: "אנו צריכים מסע צלב חדש ולנקות את אירופה מעדרי הברברים מנורבגיה ליוון." הוא חתם באמירה "הסר קבב" (Remove Kebab) – הכוללת כינוי סרקסטי למוסלמים ומבטאת רצון לטהר שטחים נוצרים מהם – שזכתה לפופולריות בקרב לאומנים לבנים לאחר שהמפגע ברנטון טרנט, שביצע את הטבח במסגדים בקרייסטצ'רץ שבניו זילנד במרץ 2019, עשה בה שימוש (ראו תמונה).²¹ קריאות דומות, כמו גם ביטויים אסלאמופובים וקריאות להרג מוסלמים, ניתן למצוא גם בערוצי טלגרם נאו-נאצים.

לצד המחאה ברשתות, היו גם שיצאו לרחובות להביע סולידריות עם יוון. כך לדוגמה, הפגינו לאומנים צרפתים, המשתייכים לתנועת "דור הזהות" (Generation Identitaire) הימנית-לאומנית,²² מול שגרירות טורקיה בפריז. המפגינים מחו נגד החלטת ארדואן, שאותו כינו "האויב של אירופה", וקראו לממשלת צרפת לשלוח חיילים צרפתים לאבטח את הגבול בין יוון לבין טורקיה.²³ הפגנות דומות נערכו בידי חברי "תנועת הזהות" בוינה שבאוסטריה ובשטוטגרט שבגרמניה.



"הסר קבב", מתוך [טוויטר](#)

שיח אנטי-אסלאמי ואנטישמי מסוג זה הוביל בעשור האחרון לשורה ארוכה של מתקפות טרור מצד לאומנים לבנים. דוגמה בולטת לכך הוא הטבח שביצע אנדרס בריוויק, לאומן נורבגי, באי סמוך לאוסלו ביולי 2011. הפיגוע כוון נגד הדור הצעיר של השמאל הפוליטי בנורבגיה, שאותו האשים בריוויק ב"אסלאמיזציה" של אירופה. דוגמות נוספות כוללות את הטבח שביצע הלאומן האמריקאי, רוברט באוורס, בבית כנסת בפיטסבורג שבארצות הברית באוקטובר 2018 על רקע הסיוע שמספקים ארגונים יהודיים-אמריקאים למהגרים, כמו גם הטבח שביצע הלאומן האוסטרלי טרנט, שהוזכר קודם, ובוצע לדבריו כתגובה ישירה ל"אסלאמיזציה" של המערב.

רבים מהלאומנים שתכננו או ביצעו תקיפות פיזיות בשנים האחרונות רואים עצמם כממשיכי דרכם של הצלבנים, וכמי שפועלים כיום לעצירת הפלישה המוסלמית לאירופה. ייתכן כי בעקבות התחדשות הגירת הפליטים מטורקיה ליוון והתחדשות השיח האנטי-מוסלמי בחוגי הימין הקיצוני במערב, נראה יותר ויותר לאומנים המגיעים לגבול יוון-טורקיה בכדי לסייע למאבק בפליטים המוסלמים. יתרה מכך, השיח רווי השנאה והצידוקים הדתיים, התרבותיים והביולוגיים לאלימות נגד מוסלמים (כמו גם, נגד יהודים ומיעוטים לא-לבנים אחרים) מייצר לגיטימציה לאלימות ותחושת דחיפות שעלולה להוביל למתקפות טרור, כפי שראינו בשנים האחרונות באירופה, בצפון אמריקה ובניו-זילנד.

מלחמת מצרים במגפת הקורונה וב"פייק ניוז"

ד"ר מיכאל ברק

נגיף הקורונה הפך מאז ינואר האחרון למגיפה חובקת עולם, שלא פסחה על מצרים. על פניו, נראה שהמשטר המצרי משכיל לשלוט בהתפשטות המגיפה, כפי שעולה מנתונים רשמיים שפרסם, נכון לתחילת אפריל, המציגים מספר נמוך של נדבקים ומתים. ואולם, מדיווחים שפורסמו בכלי תקשורת מערביים ומשמועות שהופצו בידי מתנגדי המשטר ברשתות החברתיות, עולה שמספר הנדבקים במצרים רחב בהרבה. לא רק שזה עורר את זעמם של שלטונות מצרים, אלא אף יצר חשש עמוק בקרב האזרחים מפני ממדיה האמתיים של המגיפה במדינה. ככל שעוברים הימים, מתגברת הדרישה של האזרחים מהנשיא עבד אל-פתאח אל-סיסי לספק לעם המצרי תמונת מצב מהימנה אודות היקף ההדבקה ואופני ההתמודדות עם המגיפה.

לפי נתונים רשמיים שסיפק משרד הבריאות המצרי, נכון ל-4 באפריל, מנה מספר החולים במצרים 1070, ו-71 מתים.²⁴ נתונים אלה עמדו בסתירה לנתונים שפרסמו הגרדיאן והניו יורק טיימס ב-15 במרץ, שהעריכו את מספר הנדבקים במצרים בכ-19,310, בהסתמכם על מחקר אפידמיולוגי קנדי.²⁵ המשטר האשים בתגובה את הכתבים בפרסום לא אחראי שהסתמך על נתונים שקריים, ואיים לשלול את ההיתר של עיתון הגרדיאן לפעול במצרים באם לא תתפרסם התצלול מטעמים בעניין.²⁶

גולשים מצרים רבים תמכו בעמדת המשטר וציינו כי הגרדיאן איבד מהמוניטין שלו בשל הפצת "פייק ניוז". אחרים טענו כי המחקר הקנדי מומן על ידי גורמים קטרים וטורקים, והופץ ברשתות בידי תומכי תנועת האחים המוסלמים, במטרה להציג את המשטר באור שלילי.²⁷ היו גם שמתחו ביקורת קשה על כתב הניו-יורק טיימס, דקלן וולש, שמחק בתגובה את ציוציו על שיעורי ההדבקה הגבוהים במצרים.²⁸ מן העבר השני, לגלגו מתנגדי המשטר מקרב האחים המוסלמים על תגובת המשטר וציינו כי לא הופתעו מכך, בטענה שזה מאפיין את מדיניות הדיכוי במדינה. עבד אל-שריף, תומך האחים המוסלמים ופעיל רשתי בולט, שאל בסרקסטיות מי מבין השניים, הגרדיאן או נגיף הקורונה, מהווים סכנה לביטחון הלאומי של מצרים.²⁹

יחד עם זאת, נראה כי הפרסום עורר דאגה רבה בקרב אזרחים מצרים מהעדר תמונה מהימנה אודות ממדי התפשטות המגפה במצרים.³⁰ כך, לדוגמה, התייחס גולש מצרי לדוחות יומיים המפורסמים על ידי משרד הבריאות המצרי אודות היקף ההדבקה במדינה, וציין כי חסר בהם מידע חשוב כמו מספר האזרחים הנתון בבידוד או אזורים גיאוגרפים שבהם פושה הנגיף. לדבריו, "משרד הבריאות הסעודי נהנה יותר משקיפות ומאמינות מכם [בהתייחסו למשרד הבריאות המצרי]".³¹ גולש נוסף מגיזה ציין כי הנתונים

המפורסמים שגויים ומומצאים, זאת לאחר שגילה, לדבריו, כי באחד מבתי החולים בגיזה הצוות הרפואי לא זוכה למיגון ראוי, המעלה חשש לבריאות החולים והצוות הרפואי.³² גולש אחר הפציר בנשיא אל-סיסי

להציג בפני העם המצרי

תמונת מצב עדכנית, כפי

שעשו מנהיגים רבים

בעולם.³³

השיח הרשתי חושף אי-

שביעות רצון של אזרחים גם

מחוסר מודעות הציבור



הפוסט של מחמוד ג'אהן המתריע מפני העדר הפנמת הציבור את איום

מגפת הקורונה, מתוך פייסבוק

לסכנות הטמונות בנגיף, הנובע מהסברה לקויה של הממשלה.³⁴ כך, לדוגמה, התריע גולש בשם מחמוד ג'אהן, שהזדהה בתור רופא, מפני הצפיפות והתנועה הערה של אנשים בערי מצרים, "כאילו שאנו [נמצאים] בכוכב אחר ולא בכוכב הסובל מטרגדיית הקורונה" (ראו תמונה).³⁵ גולש מצרי אחר, האחראי על נושא הבריאות ואיכות הסביבה בחברת נפט, ביקש מאל-סיסי לשאת נאום בכלי התקשורת בכדי לחדד את חומרת המצב. לדבריו, "אנו במצב של מלחמה אמיתית עם אויב בלתי נראה, וכמה מהאנשים מגלים אדישות למצב בו אנו נתונים."³⁶ גולשים נוספים ביקשו מאל-סיסי לפרסם הוראות ברורות האוסרות על התקהלויות של אזרחים בקניונים, ולספק אמצעי הגנה לעובדים בבנקים ובמקומות ציבוריים אחרים.³⁷ גולשים אחרים הביעו דאגה מהופעה אפשרית של המגפה במספר ערים, דוגמת אוקטובר וגיזה, בשל הפסקות בהזרמת המים ותברואה לקויה, המונעים מהתושבים חיטוי כנדרש. נוכח זאת תבעו משרת הבריאות, האלה זאיד, ומאל-סיסי להתערב בנושא.³⁸

על רקע בהלת הקורונה, ניכרו ניסיונות השתלחות מצד תומכי האחים המוסלמים במשטר. כך השיקו הגולשים תגית בשם "איפה אל-סיסי" כאות מחאה על שתיקתו, לכאורה, בעניין הקורונה.³⁹ גולשים אחרים האשימו את המשטר בהתעלמות ממצב בתי הסוהר, וטענו כי המשטר מעוניין בהתפשטות הנגיף בקרב האסירים, ולצורך כך השיקו את התגיות "הוציאו את האסירים" ו"בתי הכלא במצרים מתפוצצים מקורונה".⁴⁰ עמר ח'ליפה, פובליציסט מצרי תומך האחים המוסלמים, האשים את המשטר המצרי בניצול המגיפה העולמית ככיסוי לפעולותיו הברוטאליות נגד האוכלוסייה האזרחית.⁴¹

בתגובה למסע ההכפשה של תומכי האחים המוסלמים, יצאו גולשים ערבים, ובהם מצרים, סעודים, כוויתים ואחרים, להגנת המשטר.⁴² השיח' עלי אל-ג'פרי, מנהיג סופי בולט ממוצא תימני, הנחשב לבן בית אצל המשטר המצרי, מתח ביקורת קשה על הקמפיין השקרי, לדבריו, שמנהלים אויבי המשטר ועל הפצת

שמועות זדוניות ברשתות המבקשות ליצור תחושה של משבר הומניטרי בתוך מצרים. זאת, לדבריו, בשעה שארגון הבריאות הבינלאומי שיבח את אופן התמודדותה של מצרים עם הנגיף.⁴³ דוגמה נוספת בפרוט שהעלה אברהמים עיסא, עיתונאי מצרי בולט, בחשבון הטוויטר שלו ובו כתב שהאחים המוסלמים הם נגיף גרוע אלפי מונים מנגיף הקורונה, וכי הם ניזונים משנאה וקנאה וחוטאים בבגידה במצרים, בשל ניצול משבר הקורונה לצרכיהם.⁴⁴ תומכי האחים המוסלמים מחו על האשמות אלו והדגישו כי אל-סיסי מביא כליה על מצרים בכל המישורים, לרבות במישור הבריאותי.

המשטר המצרי נאלץ כיום להתמודד, לא רק עם האיום הבריאותי שמציב נגיף הקורונה, אלא גם עם חרושת השמועות סביב היקף ההדבקה במצרים. אומנם המשטר משקיע מאמצים לא מבוטלים בהעלאת המודעות לחשיבות ההישמרות מפני הנגיף באמצעות קמפיינים רשתיים שונים,⁴⁵ ובשיתוף הציבור במידע אודות התפשטותו, כפי שעולה מדיווחים שוטפים באתר משרד הבריאות המצרי. חרף מאמצים אלו, נדמה שחלק מסוים בציבור המצרי איננו שבע רצון וסבור כי רב הנסתר על הגלוי, וכי על המשטר לפעול לשקיפות מלאה.

¹ ככל הנראה, המספר האמיתי גבוה בהרבה.
² הודות ליחסיו הקרובים של ארדואן עם ראש ממשלת בולגריה, בוויקו בוריסוב, נותר הגבול בין טורקיה לבין בולגריה סגור למעבר פליטים.

³ “[Erdoğan ilk kez duyurdu: Libya’da birkaç şehidimiz var](#)”, *Independent Türkiye*, 22 February 2020. Last accessed 1 April 2020.

⁴ “[Erdoğan: Şehit vermeye devam edeceğiz](#)”, *Detay Kıbrıs*, 2 March 2020. Last accessed 7 April 2020.

⁵ #şehitlerimizvar, #TürkünGücünüGörecekler, #YansınSuriyeYıkılsınİdlib.

⁶ לפי התקשורת הטורקית, בשל הגובה הנמוך בו טסו המזליטים הטורקים, הם לא אותרו על ידי מערכת ההגנה הרוסית.

⁷ @vamosperobebe, [Twitter.com](#), 28 February 2020. Last accessed 1 April 2020.

⁸ @muntehar, [Twitter.com](#), 28 February 2020. Last accessed 1 April 2020.

⁹ @h_aloglu, [Twitter.com](#), 8 March 2020. Last accessed 1 April 2020.

¹⁰ “[Cumhurbaşkanı Erdoğan: Şehitler tepesi boş kalmayacak dedim, diyorum, diyeceğim](#)”, NTV, 4 March 2020. Last accessed 1 April 2020.

¹¹ Muhammad Idrees Ahmas, “[Turkey Is Forcing the West to Look at Idlib](#)”, *Foreign Policy*, 4 March 2020.

¹² @PrimeministerGR, [Twitter.com](#), 3 March 2020. Last accessed 10 March 2020.

¹³ “Bulgaria floods Evros River to make it harder for illegal migrants to cross (VIDEO)”, [Greek City Times](#), 11 March 2020.

¹⁴ “[Frontex launches rapid border intervention on Greek land border](#)”, *Frontex*, 13 March 2020; “Bulgaria floods”.

¹⁵ המאבק בטורקים אינו ייחודי לימין הקיצוני, אלא רווח גם בקרב אנרכיסטים ופעילי שמאל רדיקלי (מרקסיסטי-לניניסטי) שתומכים במאבק הכורדים לעצמאות. מאות מהם הגיעו לשטחי סוריה, לא רק כדי לקחת חלק בלחימה נגד דאעיש, אלא גם כדי להיאבק בטורקיה.

¹⁶ להרחבה בנושא ראו: Ariel Koch, “[The New Crusaders: Contemporary Extreme Right Symbolism and Rhetoric](#)”, *Perspectives on Terrorism*, Vol. 5, No. 5 (2017), pp. 12-24.

¹⁷ [New Resistance](#), Facebook.com, 19 December 2019. Last accessed 10 March 2020.

- ¹⁸ James Kirkpatrick, "[Time to Take on Turkey – and End Weaponized Migration](#)", *VDare*, 5 March 2020. Last accessed 10 March 2020.
- ¹⁹ [@NativeSon1776](#), Twitter.com, 5 March 2020. Last accessed 10 March 2020.
- ²⁰ [@WCPatriot2](#), Twitter.com, 7 March 2020. Last accessed 10 March 2020.
- ²¹ [@MKruscica](#), Twitter.com, 19 March 2020. Last accessed 1 April 2020.
- ²² מדובר בתנועת צעירים לאומנית, שהחלה בצרפת כתנועת רחוב וסחפה אלפי צעירים. משם התפשטה למדינות נוספות באירופה ומחוצה לה.
- ²³ [@les_ids](#), Twitter.com, 5 March 2020. Last accessed 1 April 2020.
- ²⁴ [@egypt.mohp](#), Facebook.com, 4 April 2020. Last accessed 4 April 2020.
- ²⁵ "Egyp: rate of coronavirus cases 'likely to be higher than figures suggest'", *The Guardian*, 15 March 2020.
- ²⁶ [@StateInformationService](#), Facebook.com, 17 March 2020; Last accessed 1 April 2020.
- ²⁷ [@sherifa78060270](#), Twitter.com, 15 March 2020. Last accessed 1 April 2020; [@RassdNewsN](#), Twitter.com, 16 March 2020. Last accessed 1 April 2020; [@OmarKhalifa84](#), Twitter.com, 17 March 2020. Last accessed 1 April 2020.
- ²⁸ [@declanwalsh](#), Twitter.com, 15 March 2020. Last accessed 1 April 2020.
- ²⁹ [@AbdullahElshrif](#), Twitter.com, 17 March 2020. Last accessed 1 April 2020.
- ³⁰ [@egypt.mohp](#), Facebook.com, 21 March 2020. Last accessed 1 April 2020.
- ³¹ [@egypt.mohp](#), Facebook.com, 21 March 2020. Last accessed 1 April 2020.
- ³² [@egypt.mohp](#), Facebook.com, 21 March 2020. Last accessed 1 April 2020.
- ³³ [@Egy.Pres.Spokesman](#), Facebook.com, 19 March 2020. Last accessed 1 April 2020.
- ³⁴ [@CBCEgypt](#), Facebook.com, 16 March 2020. Last accessed 1 April 2020.
- ³⁵ [@Egy.Pres.Spokesman](#), Facebook.com, 19 March 2020. Last accessed 1 April 2020.
- ³⁶ [@Egy.Pres.Spokesman](#), Facebook.com, 19 March 2020. Last accessed 1 April 2020.
- ³⁷ [@Egy.Pres.Spokesman](#), Facebook.com, 19 March 2020. Last accessed 1 April 2020;
- ³⁸ [@Egy.Pres.Spokesman](#), Facebook.com, 19 March 2020. Last accessed 1 April 2020; [@Egy.Pres.Spokesman](#), Facebook.com, 16 March 2020. Last accessed 1 April 2020.
- ³⁹ [#السيسي_فين](#)
- ⁴⁰ [#خروج_المعتقلين_كورونا_جوه_السجون](#); [#خروج_المساجين](#); [#سجون_مصر_كورونا_موقوتة](#);
- ⁴¹ [#Egyptian_prisons_exploding_corona](#); [@AJA.Egypt](#), Facebook.com, 17 March 2020. Last accessed 1 April 2020.
- ⁴² [@Cairo67Unedited](#), Twitter.com, 19 March 2020. Last accessed 1 April 2020.
- ⁴³ [@Buyoussef5](#), Twitter.com, 18 March 2020. Last accessed 1 April 2020.
- ⁴⁴ [@alhabibali](#), Twitter.com, 18 March 2020. Last accessed 1 April 2020.
- ⁴⁵ [@Ibrahim_3eissa](#), Twitter.com, 15 March 2020. Last accessed 1 April 2020.